

Fukuyamina svoboda in enakost

ANDREJ PANČUR

Nedavno je Francis Fukuyama svet presenetil s trditvijo, da danes "nismo priče le koncu hladne vojne ali minevanju posebnega obdobja povojne zgodovine, temveč koncu zgodovine kot take, torej sklepni točki ideološkega razvoja človeštva in univerzalizaciji zahodnjaške liberalne demokracije kot končne oblike človeškega vladanja." Če so druge družbene ureditve, zlasti komunizem in fašizem, propadle zaradi globokih notranjih protislovij, je tako liberalna demokracija ostala edina, za vse ljudi na svetu sprejemljiva prihodnost. To seveda ne pomeni, da v liberalnih demokracijah ni družbenih napetosti, temveč pomeni le to, da je na *ideološki* ravni liberalna demokracija ostala brez konkurentov in da dandanes ne moremo spoznati nobenega morebitnega novega konkurenta. Do družbenih napetosti ne prihaja zaradi napak v samem sistemu liberalne demokracije, temveč zaradi nepopolne uresničitve principov svobode in enakosti, ki sta temelj moderne demokracije. Gre preprosto za to, da *ideala* liberalne demokracije ni mogoče izboljšati.

Tisto, kar vsakogar žene v iskanje svobode in enakosti, tisto, zaradi česar človek hrepeni po demokraciji, pa je borba za priznanje. Človek se po tem razlikuje od živali, da od drugih ljudi zahteva priznanje lastne vrednosti in dostojanstva, da hoče biti priznan kot človeško bitje. Svojo vrednost in dostojanstvo pa najbolj pokaže, če v krvavi bitki tvega svoje življenje in tako zanemari najbolj temeljni živalski instinkt - željo po samoohranitvi. In samo tisti človek, ki je sposoben tvegati svoje življenje, je svobodno človeško bitje. Na začetku zgodovine so to pripravljene storiti le nekateri, ki postanejo gospodarji, drugi pa hlapci. Vendar sčasoma vsi ljudje želijo biti priznani, kar povzroči, da se borba za priznanje nadaljuje, dokler ni univerzalno potešena, kar se zgodi šele v liberalni demokraciji, v univerzalni in homogeni državi, s katero je dosežen *konec zgodovine*.

Vendar, če se le lotimo človekovih pravic, s pravkar opisanim pogledom na svet in človeka nujno zadenemo ob določene nedorečenosti in nejasnosti. Fukuyama namreč pušča vtis, da je človekovo iskanje svobode in enakosti vedno in povsod bilo in je bistvo njegove človeškosti, človekovo bistvo. Potemtakem družbe in civilizacije, ki se temu ne pokoravajo, niso zgodovinsko napredne, temveč so zašle na stranpot in jim je zato usojeno, da bodo slej ali prej našle pravo pot, pot, ki vodi v svobodo in enakost. Kakor da družba, katere glavna naloga ni iskanje svobode in enakosti za vse svoje pripadnike, ampak si za ideal postavlja npr. pokoravanje božji volji ali pokoravanje večnemu družbenemu redu, ni še tista "prava" družba, temveč si bo skozi zgodovinski proces nekoč nujno morala za najvišji ideal postaviti svobodo in enakost. Kajti, tudi če dosedaj tega ni storila, je človekovo bistvo, človekovo prizadevanje za ideal svobode in enakosti, vedno in povsod tako prevladujoče, da je vsakršen drugačen ideal le nujna podlaga vedno prisotnega, včasih le malo prikritega resničnega ideala. Kakor da si dandanes več ne moremo predstavljati človeka iz drugega civilizacijskega okolja, kateremu svoboda in enakost ne pomenita dosti in mu po lastnih predstavah tudi nikoli ne bosta, zaradi česar svoje življenje je in po lastnem mnenju tudi vedno bo uravnaval po drugačnih idealih. Še celo sam Fukuyama je spoznal "nevarnost", da se lahko moderni, zahodni človek od ideala svobode in enakosti (zopet) obrne k Nietzschejevemu nad-človeku.

V vsemogočnost ideala svobode in enakosti ne podvomimo le ob pogledu na drugačno civilizacijo, kot je zahodna, temveč tudi ob samem zgodovinskem pogledu na zahodni svet. Fukuyama je namreč v njemu našel večno stalnico - borbo za pripoznanje, torej za svobodo in enakost - zaradi katere je človek in njegova zgodovina to, kar je. Vendar ali ni to le iskanje sedanjih dilem in problemov v preteklosti? Zgodovine namreč ne moremo spoznati v njeni zaokroženi celoti, temveč nujno in vedno le v njeni delnosti. Zato v njej iščemo tisto, kar nas kot bitja sedanjosti zanima, kar se nam za sedanjost zdi zanimivo in poučno. Povej mi torej, kaj meniš o zgodovini, in povem ti, kdo si.

Če tako v vsakemu preteklemu človeku vidimo predvsem nekakšnega borca za svobodo in enakost, potem vidimo predvsem naša strmenja po temu idealu. Zatorej ne obstaja za vse večne čase veljaven človeški ideal, ne obstaja absolutna formula, s katero bi bilo mogoče absolutno spoznati človeka in njegov svet, temveč je bilo za naše prednike najpomembneje zdaj to in drugič spet drugo, kakor sta za nas najpomembnejši svoboda in enakost. S tem ne učim nikakršnega absolutnega relativizma, temveč le poudarjam nemožnost absolutnega spoznanja.

Tako je nauk naše zgodbe, da Fukuyama ne pove toliko o celotnem človekovem bistvu, kolikor pove o velikem optimizmu, ki je zavladal s koncem vzhodnih režimov, o navdušujočem optimizmu, ki se sčasoma vse bolj ohlaja. Zato le počakajmo na novega Fukuyamo.